

Een nieuwe kans voor de steur

De Atlantische steur kwam oorspronkelijk in alle grote rivieren van Europa voor en ook in Nederland was deze imposante vis een algemene verschijning. Door grootschalige overbevissing, watervervuiling en migratiebelemmeringen is de steur bijna uitgestorven. Het Wereld Natuur Fonds, ARK Natuurontwikkeling en Sportvisserij Nederland geven de steur echter een nieuwe kans.

Tekst Bram Houben, ARK Natuurontwikkeling **Fotografie** Bram Houben en Sportvisserij Nederland

Ondanks zijn imposante uiterlijk is de Atlantische steur (*Acipenser sturio*) bij het grote publiek niet bekend. Dat deze vis tot de verbeelding kan spreken is niet vreemd. Met een maximum lengte van 3,5 meter is het de grootste zoetwatervis die honderd jaar geleden nog in de meeste grote riviersystemen van Europa voorkwam. Nu komt deze inheemse steur nog maar op één plek voor: in de monding van de Gironde, bij Bordeaux in Frankrijk. Dankzij grote inspanning van Franse natuurorganisaties is hij daar ternauwernood voor uitsterven behoord.

Oorspronkelijke verspreiding

De verspreiding van de Atlantische steur bedekte grote delen van Europa en West-Azië. Vóór de soort met uitsterven werd bedreigd, kwam deze voor in de rustige delen van de Noord-Atlantische oceaan zoals de Noordzee, de Oostzee en de kustzeeën van de mediterrane gebieden. Uit historische gegevens is gebleken

dat de steur rond zwom in de meeste Atlantische rivieren.

Rond 1900 gebruikte de Atlantische steur nog alle grote Atlantische riviersystemen, waaronder de Rijn en Rijntakken, om zich voort te planten. De combinatie van een lange, diepe rivier met veel paaimogelijkheden en een uitgestrekt estuarium met veel opgroeimogelijkheden voor juveniele dieren, maakten de Rijn tot een zeer geschikte rivier. Door een combinatie van factoren als overbevissing, riviercorrecties, habitatvernietiging en vervuiling is de Atlantische steur in de Rijn uitgestorven. In 1952 werd het laatste exemplaar gevangen in de Waal bij Tiel.

Huidige verspreiding

In zee leeft de Atlantische steur tegenwoordig slechts in een gebied dat zich uitstrekt van de Golf van Biskaje tot het Bristolkanaal en de Noordzee. Het verspreidingsgebied in het rivierensysteem is zelfs beperkt tot de Garonne en Dordogne in

Frankrijk. Deze rivieren monden uit in het Gironde-estuarium bij Bordeaux. Dit estuarium is nu het belangrijkste leefgebied voor juveniele en jonge steuren van deze restpopulatie. De aanwezige populatie wordt geschat op enkele duizenden dieren waarvan het aantal volwassen dieren echter zeer beperkt is.

Met uitzondering van de Girondepopulatie zijn er geen levensvatbare populaties van de Atlantische steur meer aanwezig. Door het Franse onderzoeksinstituut Cemagref, wordt de Girondepopulatie al sinds 1980 intensief gevolgd, onderzocht en beschermd.

Stand van zaken

Pas toen in 1998 de natuurbeschermingswet van kracht werd, is de Atlantische steur in Nederland volledig beschermd. Sinds 1981 is de Atlantische steur in Frankrijk wettelijk beschermd en is het vangen van de Atlantische steur verboden.

De reproductie is de laatste jaren echter zeer beperkt; in de laatste dertig jaar heeft alleen in 1988 en 1994 een natuurlijke voortplanting plaatsgevonden. Daarna is dit niet meer waargenomen. In 1995 is een

De Rijn is inmiddels één van de schoonste grote rivieren van Europa.

kunstmatige bevruchting geslaagd in de kweekvijvers van Cemagref. Na dit succes zijn circa negenduizend jonge dieren uitgezet in de Dordogne. Momenteel wordt de natuurlijke, vrij levende, populatie geschat op een paar duizend volwassen vissen, allemaal afkomstig van het Gironde-estuarium. De dieren leven verspreid over een groot gebied: van de Golf van Biskaje tot de Noordzee. Natuurlijke voortplanting is zeventien jaar geleden voor het laatst geconstateerd. Alles wijst erop dat de natuurlijke populatie met uitsterven wordt bedreigd.

Een nieuwe kans

Momenteel leven er 95 volwassen of bijna paarijpe Atlantische steuren in de kweekbassins van de onderzoeksinstituten Cemagref, Frankrijk en IGB, Duitsland. Ze zijn bestemd om deel te nemen aan projecten voor voortplanting op basis van in gevangenschap geboren steuren was voor het eerst succesvol in juni 2007. Met vervolgsuccessen in 2008, 2009 en 2011. Afgelopen jaren konden hierdoor bijna 400.000 jonge vissen (pootvisjes) worden vrijgelaten in de buurt van de natuurlijke paaigebieden in de Garonne en de Dordogne in Frankrijk. Een geweldige stap voor dit herstelproject. Ook is er in 2007 gestart met een eerste experimentele uitzetting in de Elbe van vijftig gemerkte vissen. Deze populatie wordt versterkt met jonge steurtjes uit de kweeksuccessen. Er gloort dus wel degelijk hoop voor de steur.

Terugkeer van de steur in Nederland

In het kader van het project 'Ecologisch herstel Rijn' en de 'Kader Richtlijn Water' van de EU is de laatste 20 jaar hard gewerkt om de Rijn weer schoon en leefbaar te maken voor allerlei organismen. De Rijn is inmiddels één van de schoonste grote rivieren van Europa en sneller dan verwacht keren planten en dieren terug. Mogelijk is de Rijn er klaar voor om ook de Atlantische steur weer te verwelkomen.

Helaas is niet te verwachten dat hij zonder hulp van de mens de Rijn weer zal koloniseren. In de winter verblijft een klein deel van de Franse populatie in de Noordzee, maar in het begin van het voorjaar zwemmen zij terug naar de Gironde om te paaien op hun geboortegrond. De kans dat twee geslachtsrijpe dieren tegelijk de Rijn opzwemmen is vrijwel uitgesloten. De Atlantische steur dient een handje te worden geholpen. Het Wereld Natuur Fonds, Sportvisserij Nederland en ARK Natuurontwikkeling werken daarom samen aan de terugkeer van deze prachtige oervis in de Nederlandse wateren. Eerst wordt er samen met partnerorganisaties geprobeerd de steur opnieuw onder de aandacht te brengen bij het grote publiek. Ook wordt onderzocht waar de kansen en de aandachtspunten voor uitzet in de komende jaren liggen.

Door een internationale voorlichtingscampagne, opgezet in Frankrijk, zijn vissers in het verleden geïnformeerd over de steur en gevraagd gevangen ➤

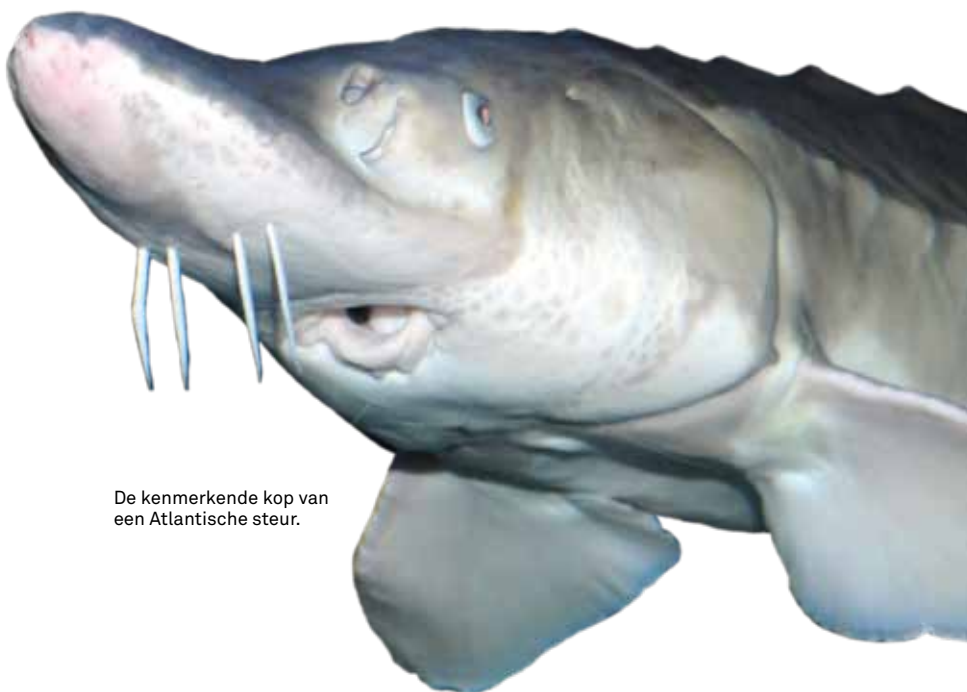
Imposante vis

De Atlantische steur, ook wel de Europese steur genoemd, heeft een langgerekt lijf met in de lengterichting vijf opvallende rijen beenplaten die verzonken liggen in de huid. De rijen beenplaten liggen in de lengterichting: een over het midden van de rug, twee over de flanken en twee op de overgang naar de buik. Ook de kop is gepantserd met beenplaten.

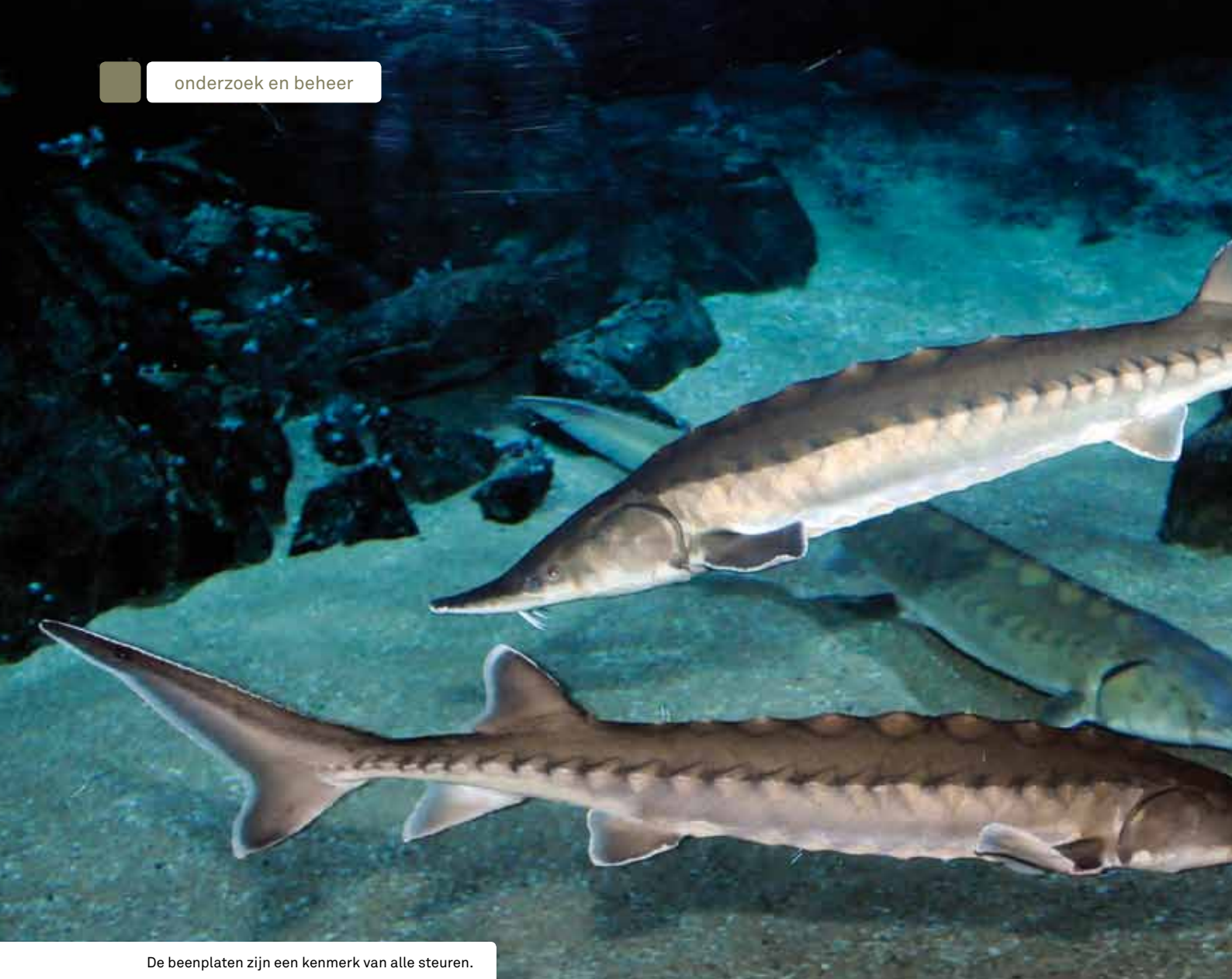
Net als bij haaien is de staartvin asymmetrisch, waarbij de bovenlob groter is. Ze zijn echter niet verwant aan haaien. De snuit is toegespitst en loopt iets opgewipt omhoog. Aan de onderkant zitten vier tastdraden voor de onderstandige bek die geen tanden bevat. Het oog is klein, licht ovaal met een bronsgele iris en een zwarte pupil met een groene tint. De kleur van de volwassen vissen varieert van grijsgroen en grijsbruin tot blauwzwart op de rug en de kop. De flanken hebben een lichtere kleur met vage donkere vlekken van variabele intensiteit. De buik is zilverwit, wit of geelachtig.

De vrouwtjes van de Atlantische steur worden ouder en groter dan de mannetjes. Verder is de leeftijd die Atlantische steuren bereiken per gebied verschillend. Het oudste vrouwtje dat gevangen werd in de Gironde was 42 jaar oud en 255 cm lang en het oudste mannetje was daar 25 jaar. De maximale leeftijdsverwachting ligt rond de 70 jaar. De maximale maat voor de Atlantische steur kan door deze lange levensverwachting oplopen tot een indrukwekkende lengte van 3,5 m en 300 kg! Lengtes van 145 tot 220 cm en een gewicht tot 170 kg zijn meer voorkomend.

Zie voor determinatie van deze soort de Veldgids van de Nederlandse zoetwater-vissen en de Vissengids app.

De kenmerkende kop van een Atlantische steur.

De beenplaten zijn een kenmerk van alle steuren.

Voorlichtingscampagne

Ook in de voorlichtingscampagne (2011) van het Living North Sea project (www.livingnorthsea.eu) is er naast de houting, zeeforel en Atlantische zalm, aandacht voor de steur.

De boodschap: De Atlantische steur, houting, zeeforel en Atlantische zalm worden met uitsterven bedreigd en zijn daarom beschermde vissoorten. Dit betekent dat ze niet in bezit, verhandeld en of in- of uitgevoerd mogen worden. Voor herstel en behoud van deze vissen is het belangrijk dat het risico op sterfte door vangst zo klein mogelijk is. Zet een toevallig gevangen vis daarom altijd levend en onbeschadigd terug.

steuren altijd terug te zetten en de waarneming door te geven aan de Franse onderzoekers. De afgelopen jaren zijn verschillende waarnemingen binnengekomen. Niet alleen van terugvangsten van de jonge steuren die zijn uitgezet in de Gironde, maar ook van volwassen vissen. Dankzij dit systeem werd duidelijk dat de steur niet alleen voor de kust van Frankrijk zit, maar ook dat zijn verspreidingsgebied weer langzaam uitbreidt. Dit begint nu in de Golf van Biskaje in Frankrijk en loopt door tot Scandinavië, en mogelijk nog veel verder. Door Sportvisserij Nederland is afgelopen voorjaar een voorlichtingscampagne gestart waarin wordt aangegeven waarom en welke vissen altijd teruggezet moeten worden. Ook de steur staat hier tussen.

Helaas worden er nog steeds grote steuren aangeland.

Tijdens onderzoeken worden regelmatig steuren aangetroffen, dat zijn echter altijd uit vijvers ontsnapte diamantsteuren.

De verspreiding van de Atlantische steur in 1850 (links) en 2008 (rechts).

Samenwerking visserijsector

Helaas blijkt dat ondanks deze inspanningen nog steeds Atlantische steuren worden gevangen en niet worden teruggezet. Zo werd in het najaar van 2010 een volwassen steur gevangen van 2.30 meter en 120 kg in de baai van San Lorenzo op loopafstand van het centrum van de stad Gijon (Asturias, Spanje). De enorme steur heeft het helaas niet overleefd. Het is jammer dat het leven van deze steur zo geëindigd is; het was 35 jaar geleden dat hier voor het laatst een steur werd aangetroffen. Gezien de grootte en het gewicht van de vis moet het om een zeer oud dier gaan. Ook al heeft de steur op papier een strikte bescherming, dit voorbeeld laat zien dat het idee van terugzetten alleen werkt als dit wordt gecombi-

neerd met effectieve voorlichting naar alle vissers, en met goede samenwerking met de visserijsector. Een vangst van een Atlantische steur van dit formaat, kan men vergelijken met het vangen van één van de laatste zwarte neushoorns of panda's. Maar dan in onze eigen achtertuin. Hopelijk komt hier in de toekomst verandering in en krijgt deze prachtige vis de mooie toekomst die hij verdient. **V**

Geraadpleegde literatuur

- Castelnau, G., 1988. *The sturgeon tagging programme in the Gironde estuary (France): a European dimension*. ICES. C.M. 1988/M: 28:1.
- Castelnau, G., E. Rochard, P. Jatteau & M. Lepage, 1991. *Donnees actuelle sur la biologie d' Acipenser sturio dans l'estuaire de la Gironde*. In: Williot, P. (ed). *Acipenser. Actes du premier colloque international sur l'esturgeon*. Bordeaux 3-6 octobre 1989. 251-275.
- Winden, A. van, W. Overmars, W. Bosman & A. Klink. 2000. *De Atlantische steur: Terugkeer in de Rijn*. Wereld Natuur Fonds / Stichting ARK, Hoog Keppel (Nederland). ISBN 90-74647-49-9
- Houben B., Linnartz L., van der Mark C., 2011. *Steuren in de Rijn*. Wereld Natuur Fonds / Stichting ARK.